

# recenzije – *recensiones*

*RIJEČKI TEOLOŠKI ČASOPIS* 1(2000) objavljuje 17 predavanja održanih od 30. lipnja do 2. srpnja 1999. tijekom XXXI. teološko-pastoralnom tjednu u Rijeci na temu *Očenaš – izazov Crkvi i društvu*.

Isusova molitva postaje izvor i prototip molitve učenikâ. Isus se obraća Bogu kao Ocu i poziva učenike da i oni u molitvi dožive Boga kao Oca. Dr. Ilija Čabraja u svome predavanju: *Slika o Bogu Ocu u Bibliji* ističe da ona nije neka zasebnost koju susrećemo samo u Bibliji. Taj fenomen pojavljuje se u povijesti religijâ, i to prije nego što je Izrael postao narod. Za ispravno shvaćanje Boga kao Oca prema Bibliji treba voditi računa napose o kulturama i religijama s kojima je Izrael dolazio u dodir. Nije, stoga, pretjerano reći, kad govorimo o Bogu kao Ocu, da se susrećemo s iskonskim fenomenom povijesti religijâ. Govor o Bogu kao Ocu iz Starog zavjeta nastavlja se i u Novom zavjetu. Židovi iz Isusova vremena nisu se više bojali oslovljavati Boga Ocem, premda su i nadalje upotrebljavali svečani način govora *Ab, Abinu* (Oče naš) ili *Abinu malkenu* (Oče i kralju naš). Međutim, Isus Boga ne oslovljava ovim svečanim imenima, nego s *Abba* (Oče) kako su se obično djeca obra-

ćala svome ocu. Autor članka ističe da je ovo u Isusovoj molitvi izričaj njegovog posebnog odnosa prema Bogu kao Ocu.

Biblijsko-teološki pogled na molitvu Gospodnju prikazao je dr. Ivan Šporčić u svome članku: *Očenaš: program evanđeoskog stila života*. Budući da molitvu koja se izvorno pripisuje Isusu nalazimo zapisanu na dva mjesta i na dva različita načina (Mt 6,9–13; Lk 11,2–4) autor u prvome dijelu članka svraća pozornost na njezine književne i povijesne početke kako bi nakon toga u drugome dijelu mogao progovoriti više o biblijskom i evanđeoskom, odnosno teološkom kontekstu Očenaša. Tumačeći pojedine molbe Očenaša autor ističe kako u njima dolazi do izražaja slobodan sinovski odnos »učenika« prema Bogu kao Ocu. Taj se odnos živi prijanjajući uz program spasenja, to jest da se ozbiljno uzme u obzir njegovo ime, njegovo kraljevstvo i volja. Stoga se zajedništvo i obveze, koje proizlaze iz Božjeg plana spasenja, žive u povijesnom kontekstu i u međusobnim bratskim vezama. Prikazujući na jezgrovit način novu sliku o Bogu Ocu koju nam objavljuje Isus, molitva Očenaša sadrži bit evanđeoske poruke i zahtijeva novi stil života.

O novoj slici Boga Oca osim Očenaša na poseban način govori svima dobro

poznata prisposoba iz Lukina evanđelja o milosrdnom Ocu (Lk 15,1–32). Vjerojatno najzahtjevnija Isusova izjava, ikada izrečena, jest: »Budite milosrdni kao što je Otac vaš milosrdan« (Lk 6,36). Boravak u Očevoj kući zahtijeva da Očev život učinimo svojim vlastitim i preobrazimo se u njegovu sliku. Stoga ne začuđuje činjenica da su sljedeća četiri predavanja na Teološko-pastoralnom tjednu u Rijeci bila posvećena upravo ovoj prisposobi. Mr. Tomislav Rogić u svome članku: *Prisposoba o milosrdnom Ocu (Lk 15,1–32)* koristi isključivo egzegetsku metodu narativne analize teksta, prema Rolandu Meynetu. Ova metoda polazi od promatranja teksta onakvog kakav je danas pred nama, ne zanemarujući posve povijest njegova nastanka, ali stavljajući u prvi plan sveti tekst onakav kakav je on u završnoj fazi došao do nas. Autor ističe da metoda uvelike pomaže da se pronikne u stil, nakanu i posebnost pojedinog autora otkrivajući nova značenja koja po drugim egzegetskim metodama ostaju skrivena. Narativna analiza biblijskog teksta sastoji se od četiri etape: proučavanje struktura u tekstu; stvaranje kompozicija; proučavanje biblijskog konteksta pojedinog dijela ili veće cjeline teksta i interpretacija koja je zasigurno najzanimljiviji dio, a autor joj posvećuje drugi dio svoga članka u kojemu ističe da Isus ovu prisposobu priča upravo radi starijeg sina. Kršćanin današnjice poistovjećuje se lakše s mlađim sinom, ali Isusova poruka išla je u suprotnom pravcu. Isus je htio da se prepoznamo kao braća jednoga Oca.

Suvremena biblijska znanost na temelju reakcije starijeg sina kad se mlađi vratio, opravdano pretpostavlja kako su postupci starijeg pridonijeli da je mlađi sin zaželio napustiti očevu kuću. Još je vjerojatnije da se mlađi sin dulje dvoumio, vratiti se ili ne, upravo zbog predviđane reakcije starijeg brata. U povijesti Crkve imamo više

slučajeva kako su se pojedinci i veće skupine odcijepili od crkvenog zajedništva. Pitanje je, da li se to događalo samo njihovom krivnjom ili su tome pridonijeli i oni koji su bili i ostali članovi Crkve? Nije li ponašanje onih koji su u Crkvi ostali otežavalo povratak otišlima, odnosno nisu li i sami kršćani svojim ponašanjem pridonijeli da Crkva nije mnogima bila tako privlačna da bi zaželjeli u nju ući? Na ta pitanja, ponajprije na temelju spisa i govora današnjeg pape Ivana Pavla II., osvrće se dr. Mile Bogović u svome članku: *Krivnja starijeg sina (brata)*. Autor upućuje i na poznatog talijanskog publicista Luigia Accattolia koji je objavio knjigu (*Quando il papa chiede perdono – tutti i mea culpa di Giovanni Paolo II*, Milano, 1999.) u kojoj slijedi današnjeg Papu u priznavanju pogrešnih koraka koje je crkveno vodstvo učinilo prema drugima tijekom povijesti. U drugom dijelu članka, dr. Bogović se osvrće na Papin poziv da se pripremimo za ulazak u treće tisućljeće tako da oprostimo drugima i molimo ih da oni oproste nama. Autor ističe da Papa tijekom svog drugog boravka u Hrvatskoj nije izričito rekao da bismo i mi trebali nekoga moliti za oprostjenje, ali nema sumnje kako je i Crkvi u Hrvata potrebno da na pragu novog tisućljeća u duhu evanđeoske skromnosti očisti povijesnu memoriju, prizna pogreške iz prošlosti i čuva se da ih ne ponavlja.

Imajući pred očima činjenicu praktičnog ateizma ili indiferentizma suvremenog čovjeka, dr. Milan Šimunović u svome članku: *Mlađi sin kao paradigma razlaza novovjekog čovjeka s Bogom i Crkvom*, polazi od suvremene teološko-katehetske misli koja od Drugog vaticanskog sabora naovamo, ne pribjegava osudi i jednostavnom inzistiranju na zloći čovjeka, ili na polemičkom stavu, nego

traga za razlozima koji vode suvremenog, osobito mladog čovjeka do distanciranja od Crkve, pa čak i od Boga, makar u isto vrijeme zadržavao neke oblike religioznosti. Premda je od velike važnosti voditi računa o načinu naviještanja, o odgoju za pravo shvaćanje Boga i kršćansko svjedočenje, jer svako iskrivljavanje na tom području može biti jedan od glavnih razloga da se netko udalji od Boga i Crkve, autor upozorava da danas valja više voditi računa o »fenomenu odrastanja« mladoga čovjeka, o krizama s kojima se suočava, odnosno o težnjama za samoostvarenjem u slobodi i autonomiji koje je potpomognuto naglašenim mentalitetom individualizma, subjektivizma, odnosno humanizma ljudskih prava, erosa, znanosti, napretka i dr. Sve to naprosto zasjenjuje put do susreta s Bogom i otvara put prema »eri narcizma i praznine«. Dr. Šimunović naznačuje u kojem bi pravcu trebala ići nova evangelizacija kako bi pomogla čovjeku da u procesu odrastanja i traganja za slobodom i autonomijom uvidi kako mu Bog nije suparnik nego Otac koji želi da se potpuno ostvari, da živi punim životom.

O problemu novovjekog čovjeka koji počinje Boga doživljavati kao opterećenje, štoviše kao protivnika, neprijatelja svoje veličine i dostojanstva, razmišlja i prof. Iris Tićac u svome članku: »*Rogači mladega sina*« ili *tragedija humanizma bez Boga prema H. de Lubacu*. Autor prikazuje istoimeno djelo Henria de Lubac koje već svojim naslovom sugerira da je u središtu pozornosti sučeljavanje s tragičnim posljedicama modernog humanizma o kojima Lubac piše: »Nije istina da čovjek ne može organizirati svijet bez Boga. Istina je da ga on u konačnici može organizirati samo protiv čovjeka. Isključivi humanizam je nehumanizam.« Kroz trojicu protagonista: Feuerbacha, Nietzschea i Comtea, za-

jedno s Lubacom autor članka ukazuje na odjeke i tragove koje su njihova učenja potaknula u ateističkom humanizmu na društvenom, kulturnom i osobnom području. Kroz tri slike u misaonom svijetu Dostojevskog (ideal »čovjekoboga«, »Babilonske kule« i »Kristalnog dvorca«) Lubac prikazuje tri tipa ateističkog humanizma kao tri tipa »izokrenute vjere«, uništene osobe, te socijalno i duhovno ropstvo kao njihove posljedice. S pravom se o Lubacu govori kao o jednom od prvih katoličkih teologa koji su na bitno nov način pristupili tom humanizmu i pružili polazište za dijalog sa suvremenim ateizmom. Stoga autor svoj članak zaključuje ističući aktualnost Lubacovih promišljanja ovog fenomena za današnjeg čovjeka, a posebice za kršćanina.

Nasuprot Nietzscheovim i njima sličnim predviđanjima – čovjek ne-može izdržati u svijetu bez Boga, ali Bog kojemu se on vraća nije više uglavnom kršćanski Bog Otac, ističe dr. Ivan Devčić u svome članku: *Značenje suvremenog religioznog gibanja*. Svjedoci smo novog zanimanja za religiju, buđenja neke nove religioznosti, tako da se danas govori o »povratku svetoga« i »povratku svetomu«. Autor u svjetlu Lukine prisposode o milosrdnom ocu analizira religijsku situaciju našeg vremena tražeći sličnosti i razlike između evanđeoskog povratka mladog sina u kuću očevu i suvremenih religioznih povratnika.

Narav i proces obraćenja i to s bližnjo-teološkog i teološko-psihološkog motrišta prikazuje dr. Jakov Mamić u svome članku: *Obraćenje ili »povratak Ocu«*. Teološku i psihološku narav obraćenja autor je obradio slijedeći naznake važnijih trenutaka Lukinog testa, ali i pra-teći suvremeno stanje kršćana s obzirom na svijest grijeha i potrebu povratka Ocu.

*Put od »druga« do »gospodina« u svjetlu Očenaša* naslov je članka dr. Marijana Jurčevića u kojemu on analizira put pojedinca i društva od totalitarnog i kolektivnog shvaćanja čovjeka do individualističkog ili kapitalističkog. Niti jedan od ta dva modela ne odgovara kršćanskom poimanju čovjeka kao slike Božje. Osobu se ne žrtvuje ni apstraktnom zajedništvu niti konkretnom individualizmu, ističe autor. Kršćanstvo optira za bratstvo ljudi i čovječanstva koje ne guši pojedinca u zajednici niti preskače zajedništvo kao bitnu komponentu ljudske osobe.

U postmodernom društvu vlada naglašeni individualizam koji rađa prikrivenim egoizmom. Stoga dr. Josip Grbac u svome članku *Božje očinstvo i kruh naš svagdašnji* ističe da kršćanin u molitvi Gospodnjoj može otkriti načela svoga ponašanja u društvu i da ona počivaju na sveopćoj solidarnosti koja se opire apsolutizaciji sveopće trke za boljim »standardom«. Radi se o načelima koja nisu samo etičke naravi, nego izviru iz vjere. To znači da je Crkva obvezatna djelovati na društvenom planu i u ime religioznih, a ne samo etičkih principa. Kršćanin tako može u molitvi Gospodnjoj otkriti obvezujuće smjernice u odnosu i na neka konkretna pitanja sadašnjeg trenutka.

Jedno od tih konkretnih pitanja sadašnjeg trenutka jest oprost i oproštenje o kojemu govori dr. Ivan Koprak u svome članku *Oproštenje – bitna sastavnica kršćanskog moralnog života*. Opraštanje u ovom članku dovodi se u svezu s molbom kršćanske molitve: »Otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima našima.« Oproštenje ne čini dogođeno nedogode-nim, nego čuva oprostenu prošlost u pročišćenoj sadašnjosti. Oprost je konac kruga boli u kojem jednom počinjeno zlo uvijek iznova pronalazi nove žrtve. Stoga autor ističe da opraštanje nije samo psihološki

proces nego je religiozna vlastitost koja ima svoje korijene u unutarnjem iskustvu Boga koji bezuvjetno oprašta. I onda kada ne može puno promijeniti, osobito ne na globalnom planu, kršćanin će u svom malom krugu ljudi biti svjetionikom milosrdnog Boga, opomena i ohrabrenje da je opraštanje ne samo moguće nego i jedini smisleni način njegova postojanja.

Baveći se odnosom ekumenizma i mirotvorstva dr. Jure Zečević u svome članku *Ekumenizam, međureligijski dijalog i mirotvorstvo* istražuje novozavjetnu utemeljenost mirotvornog djelovanja Crkve, što rezultira zaključkom da je ono sastavnica identiteta svake Crkve koja pretendira biti Kristova. Bog je »Bog mira«, a Isus ga ostavlja svojim učenicima kao zadaću i kao baštinu. Na temelju povijesnih zbivanja autor ukazuje da svaki pozitivni rezultat ekumenskog i međureligijskog dijaloga može imati svoje pozitivne učinke za postizanje ili očuvanje mira, kao što i konfesionalni i međureligijski sporovi mogu postati izvorište nemira i sukoba. Svoj rad dr. Zečević zaključuje ukazujući na neke mogućnosti i oblike doprinosa religijâ i Crkava miru u svijetu.

Sljedećih pet predavanja održanih na XXXI. teološko-pastoralnom tjednu u Rijeci prikazuju utjecaj suvremene krize oca i autoriteta na govor o Božjem očinstvu. Dr. Milan Špehar u svome članku *Božje očinstvo i suvremena kriza oca* ističe da je razlog tome što je, usprkos svim dosad ostvarenim emancipacijama čovjeka, slika oca vezana pretijesno uz autoritet. U svome izlaganju autor najprije daje kratki pregled one književnosti koja se bori s Bogom, protiv Boga ili ga jednostavno nijeće. Iznoseći stav vjernika i teologije prema suvremenoj književnosti autor prikazuje odjeke svestrane krize oca i autoriteta i u suvremenoj duhovnosti.

O suvremenim zloporabama i zapostavljanjima djece od strane roditelja, napose oca govori dr. Alojzije Hobljaj u svome članku *Kad očinstvo ugrožava djetinjstvo*. Autor najprije iznosi empiričke podatke o različitim oblicima zlostavljanja djece u svijetu od roditelja, napose od oca, a zatim pokušava odgovoriti na pitanje o uzrocima te pojave.

Stoga kad govorimo o Bogu kao Ocu, mi u Boga projiciramo iskustvo o svome ocu, ističe mr. Ivan Jurasčić u svome članku *Problematičnost govora o Bogu kao »Ocu« u vremenu krize oca*. Da bi govor o Bogu Ocu doista bio govor vjere o Bogu kao Ocu, potrebno je vidjeti kakvi su naši osjećaji i iskustvo blizine prema vlastitom ocu.

Dr. Neven Šimac u svome članku *Kriza autoriteta »hic et nunc«* analizira krizu autoriteta u suvremenom hrvatskom društvu te nalazi njezine korijene u komunističkom poretku od koga se ono oslobodilo samo izvanjski, a ne i iznutra. Mentalitet poretka koji je za nama – još uvijek je u nama. Ta kriza očituje se kao kriza zakonâ, sudstva, demokratskih procesâ i institucijâ, tj. pravne države. Autor ističe da kriza ima svoje obiteljske, pedagoške, profesionalne i političke inačice te religiozne i crkvene uzroke, stoga zaključuje svoj članak nizom pitanja upućenih hrvatskim kršćanima i cijelom društvu.

Nezaobilazno pitanje našega vremena jesu prigovori koji dolaze poglavito iz feminističkih krugova u svezi s patrijarhalnom slikom Boga. Stoga dr. Antun Tamarut u svome članku *Bog – otac i majka* upozorava ponajprije na tu činjenicu, potom ukazuje na teološka promišljanja i mistična iskustva u kojima je istaknuta žensvena dimenzija u Bogu. U drugom dijelu analizira Božje majčinstvo u biblijskoj predaji, te zaključuje kako se ono ponajviše očituje u milosrđu i praštanju. Svoje izla-

ganje autor smješta u kontekst biblijsko-teološke definicije čovjeka kao slike Božje. Čovjek je povijesno biće koje svojom vremenitošću, svojim razvojem i rastom neprestano otkriva Boga, pruža živu sliku o Bogu, rastuću sliku. Stoga u svijesti žene o vlastitom dostojanstvu autor vidi povijesnu priliku kada Bog želi da njegovo lice zasja punijim sjajem u licu muškarca i žene, da bude cjelovito i nepodijeljeno, jednako muško i žensko, očinsko i majčinsko.

Nela Veronika Gašpar

**TRAŽEĆI SVJETLA OBNOVNA.** Zbornik Bogoslovskih tribina (1992. – 1998.), Priredili đakovački bogoslovi, Đakovo 1999, 334 stranice.

O Bogoslovskim tribinama u Đakovu, koje od 1992. godine organiziraju bogoslovi đakovačkog Sjemeništa, u samom proslavu Zbornika čitamo: » [...] zaživjele su kao mjesto otvorenog dijaloga o pitanjima koja izviru iz suvremenog trenutka kršćanskog života. Njihov je sadržajni okvir tematski otvoren i raznovrstan, vezan tek željom da se pojedina problematika iznese i ponudi u jednom pristupačnom obliku. Bogoslovske tribine, tako, doprinose da se u našem vremenu, u njegovu željenom obnoviteljskom duhu, svjesno i otvoreno, stvara ozračje vjere, u kojemu se kvaliteta života nezaobilazno gradi *kulturom kršćanske zapitanosti* – o Bogu i svijetu, o zajednicama i narodima, o Crkvi i društvu, [...]«.

Uz kratko predstavljanje svih predavača čija su izlaganja objelodanjena, Zbornik donosi i kronološki popis svih održanih tribina i bogoslova-moderatora.